

סימן א. בדין מלוה על חמצו, ל ע"ב – לא ע"ב

- א. משנה. נכרי שחלוה את ישראל על חמצו, אחר הפסח מותר בהנאה, וישראל שחלוה את נכרי על חמצו, אחר הפסח אסור בהנאה.
- ב. גמרא. איתמר, בעל חוב: אביי אמר: למפרע הוא גובה, ורבא אמר: מכאן ולהבא הוא גובה...
- ג. תנן: נכרי שחלוה את ישראל על חמצו – אחר הפסח מותר בהנאה. אי אמרת בשלמא למפרע הוא גובה – אמטו לחכי מותר בהנאה. אלא אי אמרת מכאן ולהבא הוא גובה אמאי מותר בהנאה? ברשותא דישאל הוה קאי! – הכא במאי עסקינן – כשהרהינו אצלו.
- ד. לימא כתנאי: ישראל שחלוה לנכרי על חמצו – לאחר הפסח אינו עובר. משום רבי מאיר אמרו: עובר. מאי לאו בהא קמיפלגי? דמר סבר: למפרע הוא גובה, ומר סבר: מכאן ולהבא הוא גובה?
- ה. ותסברא? אימא סיפא: אבל נכרי שחלוה לישראל על חמצו – לאחר הפסח דברי הכל עובר. והא איפכא מיבעי ליה! למאן דאמר התם אינו עובר – הכא עובר, למאן דאמר התם עובר – הכא אינו עובר!
- ו. אלא הכא במאי עסקינן – כגון שהרהינו אצלו, וקמיפלגי בדרכי יצחק. דאמר רבי יצחק: מנין לבעל חוב שקונה משכון – שנאמר +דברים כד+ ולך תהיה צדקה, אם אינו קונה משכון – צדקה מנין? מכאן לבעל חוב שקונה משכון. תנא קמא סבר: הני מילי – ישראל מישראל – הוא, דקרענא ביה ולך תהיה צדקה אבל ישראל מנכרי – לא קני. ורבי מאיר סבר, קל וחומר: ישראל מישראל קני – ישראל מנכרי לא כל שכן? אבל נכרי שחלוה את ישראל על חמצו אחר הפסח – דברי הכל עובר. התם ודאי נכרי מישראל לא קני.
- ז. תנן: נכרי שחלוה את ישראל על חמצו – אחר הפסח מותר בהנאה. נהי נמי דהרהינו אצלו, הא אמרת נכרי מישראל לא קני! – לא קשיא: הא – דאמר ליה מעכשיו, הא – דלא אמר ליה מעכשיו.
- ח. ומנא תימרא דשני ליה בין היכא דאמר מעכשיו ובין היכא דלא אמר מעכשיו – דתניא: נכרי שחלוה פת פורני אצל ישראל – אינו עובר. ואם אמר לו הגעתיד – עובר. מאי שנא רישא ומאי שנא סיפא? – אלא לאו שמע מינה: שאני היכא דאמר ליה מעכשיו להיכא דלא אמר ליה מעכשיו – שמע מינה.

הנדון: במקרה של הלוואה על החמץ – מתי החמץ נחשב ברשות המלוה ומתי ברשות הלוה. הנפק"מ היא כאשר המלוה הוא ישראל והלוה נכרי או ההיפך, אם אחר הפסח הוא אסור בהנאה או לא.

המשתנים הבלתי תלויים [הערכים הימניים מטים לצד של המלוה]:

בע"ח גובה [למפרע / מכאן ולהבא]

הרהינו [כן / לא]

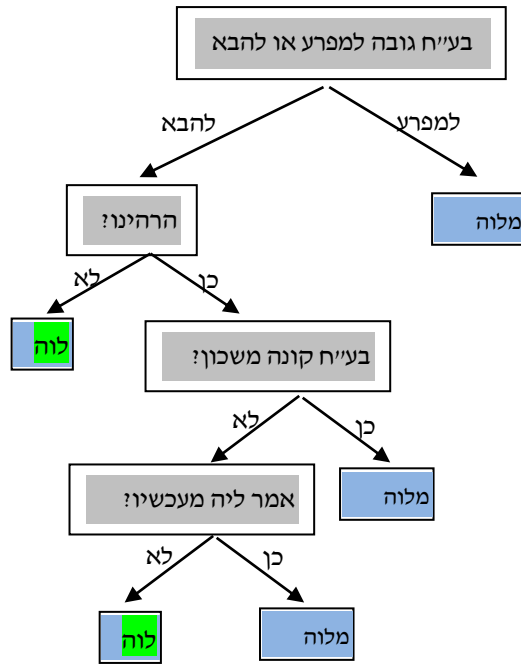
בע"ח קונה משכון [כן / לא]

אמר ליה מעכשיו [כן / לא]

המשתנה התלוי:

ברשות מי החמץ [מלוה / לוה]

את היחס בין המשתנים נתאר בתרשים הבא:

ובנוסחה :

אם בע"ח גובה למפרע או [הרהינו וגם] (בע"ח קונה משכון או א"ל מעכשיו) $\leq$ של המלוה
 אם בע"ח גובה מכאן ולהבא וגם [לא הרהינו או (בע"ח לא קונה משכון וגם לא א"ל מעכשיו)] $\leq$
 של הלוח

ובהרחבה :

כדי שהחמץ ייחשב של המלוה יש שתי אפשרויות :

1. בע"ח גובה למפרע
2. הרהינו אצלו, ואז יש לו תורת משכון. אפשרות זו דורשת בנוסף אחד משני תנאים :
 - א. בע"ח קונה משכון
 - ב. אמר ליה מעכשיו

[גם התנאי השני מוכרח להניח שהרהינו אצלו, רש"י ד"ה לא קניא, רא"ש וקרוב נתנאל אות י].

אם שתי האפשרויות הללו לא מתקיימות, דהיינו בע"ח גובה מכאן ולהבא, וכמו כן לא הרהינו או שהרהינו אך לא קיים אף תנאי נוסף החמץ נחשב של הלוח.

מהלך הסוגיא

משנתנו [סעיפים א, ג, ז]

במשנתנו החמץ נחשב של המלוה בין אם הוא ישראל ובין אם הוא נכרי. אביי שסובר בע"ח גובה למפרע מסביר את המשנה על פי האפשרות הראשונה, ולא צריך שום אוקימתא. רבא לעומת זאת, שסובר מכאן ולהבא הוא גובה, צריך להסביר את המשנה על פי האפשרות השנייה. אלא שכאמור אפשרות זו צריכה בנוסף אחד משני תנאים. לא ניתן להעמיד את המשנה על פי התנאי הראשון, דהיינו שבע"ח קונה משכון, שכן נחלקו תנאים אם ישראל שהלווה לנכרי קונה משכון או לא, אך לכונ"ע נכרי שהלווה לישראל לא קונה משכון, והרי במשנתנו החמץ נחשב של המלוה אפילו הוא נכרי. לכן מעמידה הגמרא [סעיף ז] את משנתנו [לרבא] על פי התנאי השני, דאמר ליה מעכשיו.

ברייטא [סעיפים ד-ו]

בברייטא נחלקו בישראל המלוה אם החמץ שייד למלוה [ר"מ] או ללוה [ת"ק]. לעומת זאת בנכרי המלוה כו"ע מודו שהחמץ של הלוה. הגמרא ניסתה להעמיד את מחלוקתם במחלוקת אביי ורבא אם בע"ח גובה למפרע או מכאן ולהבא, דהיינו האם האפשרות הראשונה קיימת או לא [ובהנחה שהאפשרות השניה לא קיימת, דהיינו שלא הרהינו, רש"י]. אלא שלפי זה גם במלוה נכרי היה צריך ר"מ לחלוק ולומר שהחמץ שייד לו.

לכן העמידה הגמרא את מחלוקתם באפשרות השניה. דהיינו לכו"ע האפשרות הראשונה לא קיימת, ובע"ח גובה מכאן ולהבא [כרבא], ומדובר כשהרהינו אצלו, ונחלקו בתנאי הראשון, אם בע"ח, ישראל שהלוה לנכרי, קונה משכון או לא. מחלוקת זו לא קיימת במקרה ההפוך, נכרי שהלוה לישראל, כיוון שמהפסוקים עולה שנכרי מישראל וודאי לא קונה משכון. בברייטא זו לא נדון התנאי השני, אם אמר לו מעכשיו או לא.

ברייטא שניה [סעיף ח]

ברייטא זו סוברת שהאפשרות הראשונה לא קיימת [בע"ח מכאן ולהבא הוא גובה, כרבא], ואף התנאי הראשון של האפשרות השניה לא קיים [ישראל מנכרי לא קונה משכון, כת"ק, ולכן נותר רק התנאי השני של האפשרות השניה, אמר ליה הגעתיך [דהיינו מעכשיו], וזה פשר החילוק בין הרישא שלא עובר [דלא אמר ליה הגעתיך], לבין הסיפא שעובר.